

رابطه انسجام خانواده و توانایی حل مسئله با نگرش به رفتارهای بزهکارانه در نوجوانان دختر

The relationship Between Family Cohesion and Problem-solving Ability with Attitude Towards Delinquent Behaviors Among Girl adolescents

Roghayeh Khanmohammadi Majandehi

MA of Family Counseling, Department of Counseling,
 North Tehran Branch, Islamic Azad University,
 Tehran, Iran.

khanmohamadirr@gmail.com

رقیه خان محمدی مجندهی

کارشناس ارشد مشاوره خانواده، گروه مشاوره، واحد تهران شمال، دانشگاه
 آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Abstract

The purpose of this study was to investigate the relationship between family cohesion and problem-solving ability with the attitude towards delinquent behaviors in girl adolescents. The present study was a descriptive correlational study. Of the 2,500 statistical community a sample of 250 female students in the other secondary school in 17 districts of Tehran according to Krejcie and Morgan tables were selected by multistage cluster random sampling method in the academic year of 2017-18. The Questionnaire on Attitude to Delinquent Behaviors, Family Organized Cohesiveness Scale and Problem Solving Inventory were used to collect the data. Data were analyzed by Pearson correlation and stepwise regression methods. The results showed that there is a negative and significant correlation between attitude toward delinquent behaviors with family cohesion ($r=-0/327$), problem-solving ability ($r=-0/372$), problem-solving confidence ($r=-0/263$), the desire to solve the problem ($r=-0/366$) and personal control ($r=-0/145$). The results of the regression analysis also showed that predictor variables predict 0/21 of the variance of attitudes toward delinquent behaviors. According to the findings, it can be concluded that family cohesion and problem-solving abilities are among the factors affecting the reduction of the attitude towards delinquent behaviors in adolescent girls.

Key words: Delinquency, Family Cohesion, Problem Solving, Girls

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی رابطه انسجام خانواده و توانایی حل مسئله با نگرش به رفتارهای بزهکارانه در نوجوانان دختر انجام شد. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. نمونه‌ای به حجم ۲۵۰ نفر از دانش آموزان دختر دوره دوم متوسطه منطقه ۱۷ تهران بر اساس جدول کرجسی و مورگان از بین جامعه ۲۵۰۰ نفری در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه نگرش به رفتارهای بزهکارانه فضلی (۱۳۸۹)، مقیاس انسجام سازمان یافته خانواده فیشر و همکاران (۱۹۹۲) و پرسشنامه حل مسئله هینر (۱۹۸۸) استفاده شد. جهت تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری همبستگی پیرسون و رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد. نتایج نشان داد که نگرش به رفتارهای بزهکارانه با انسجام خانواده ($r=-0/327$)، توانایی حل مسئله ($r=-0/372$)، اعتماد در حل مسئله ($r=-0/263$)، اشتیاق در حل مسئله ($r=-0/366$) و کنترل شخصی در حل مسئله ($r=-0/145$) همبستگی منفی و معنادار دارد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که متغیرهای پیش‌بین ۰/۲۱ از واریانس نگرش به رفتارهای بزهکارانه را پیش‌بینی می‌کنند. از مجموع یافته‌ها می‌توان اینگونه نتیجه گرفت که انسجام خانواده و توانایی حل مسئله از جمله عوامل موثر بر کاهش نگرش به رفتارهای بزهکارانه در نوجوانان دختر است. در مجموع نتایج این مطالعه از اهمیت توانایی‌های حل مسئله در کاهش نگرش نوجوانان دختر به رفتارهای بزهکارانه حمایت می‌کند. با استناد به این نتایج و اهمیت کاهش بزهکاری در دختران، پیشنهاد می‌شود که توانایی‌های حل مسئله و مهارت‌های مقابله‌ای کارآمد به نوجوانان آموزش داده شود.

واژه‌های کلیدی: بزهکاری، انسجام خانواده، حل مسئله، دختران

برپایش نهایی: اسفند ۹۸

پذیرش: مهر ۹۸

دریافت: اردیبهشت ۹۸

نوع مقاله: پژوهشی

مقدمه

یکی از مسائل ناراحت کننده جوامع امروزی که توجه بسیاری از محققان را به خود جلب نموده، موضوع نوجوانان و جوانان بزهکار است (اتیم و اگودی^۱، ۲۰۱۳). بزهکاری^۲ به اعمالی گفته می‌شود که بر خلاف قوانین، مقررات و هنجارهای اجتماعی از سوی جوانان زیر

¹ Etim, & Egodi

² Delinquency

۱۸ سال صورت می‌گیرد. اعمالی مثل غیبت از مدرسه، دروغ‌گویی های مکرر، فرار از خانه، ولگردی، گدایی، ایجاد حریق، تخریب، رانندگی بدون گواهینامه، سرقت، حمل مواد مخدر، زیر پا گذاشتن حقوق دیگران، انحرافات جنسی و ... در زمره اعمال بزهکارانه رایج در بین جوانان است (هژیریان، چمکوری، فرهنگد و عبدالهی، ۱۳۹۶). مجرمان نوجوان چالش‌های متنوعی را تجربه می‌کنند، مثل سوء مصرف مواد، ناتوانی‌های یادگیری و یا مشکلات روانی، خشونت خانواده، قربانی شدن و عضویت در گروه‌ها و دسته‌های جنایتگران (الهوری، البانا، ۲۰۱۷).

بر اساس نتایج مطالعات پیشین (حسینی، سعادت و قاسمی، ۱۳۹۲؛ والترز^۲، ۲۰۱۵)، خانواده از عوامل اساسی و مهم در پیش‌بینی رفتارهای بزهکارانه^۳ در نوجوانان است. اولین محیطی که زمینه بزهکاری را در فرد ایجاد می‌کند خانواده است. معمولاً بزهکاران از خانواده های آشفته و از هم پاشیده بر می‌خیزند و جدایی و طلاق، الکیسم، اعتیاد و بزهکاری در خانواده آنان شایع است (احمدی، ۱۳۸۹). خانواده و روابط بین اعضاء بیشترین تاثیر را بر رفتار فرزندان دارد. خانواده می‌تواند با رشد باورهای سالم، کیفیت زندگی، رفع کمبودهای فرزندان (اندرسون^۴، ۲۰۱۴)، آموزش هنجارهای اجتماعی از رفتارهای بزهکارانه در فرزندان جلوگیری کند. علاوه بر این خانواده می‌تواند با تاثیری که بر رشد شناختی نوجوانان دارد، توانایی‌های حل مسئله را در نوجوانان تثبیت کند (لیلستون، گلدمن، ورما و مک‌کلیرسیلز^۵، ۲۰۱۷). پیوند و تعهد عاطفی، گرمی روابط و عواطف حاکم بر خانواده‌های منسجم در فرزندان آن‌ها این احساس را به وجود می‌آورد که مورد پذیرش والدین هستند و والدین نسبت به خواسته‌های آن‌ها حساس و مسئولند. علاوه بر این، خانواده حمایت‌گر می‌تواند منبع بازخورد خزانة‌های شناختی، هیجانی و رفتاری باشد. به طوری که کودکان و نوجوانان در شرایط مختلف می‌توانند با شیوهای مؤثر برخورد کنند (شارما و جوشی^۶، ۲۰۱۵). انسجام سازمان یافته در خانواده از جمله متغیرهایی است که با شاخص‌های سلامتی در ارتباط می‌باشد. انسجام خانواده^۷ اشاره بر جنبه‌های سلامت روان شناختی خانواده دارد. اسپلیدر و ویسز^۸ (۲۰۱۷) انسجام خانواده را به پیوند عاطفی که بین اعضای خانواده وجود دارد تعریف می‌کنند که این انسجام در سطوح متفاوتی در خانواده‌ها وجود دارد، برخی از خانواده‌ها سطح بالایی از پیوند عاطفی با یکدیگر دارند و برخی دیگر در سطوح متوسط و پایین قرار دارند. در تحقیقی حسینی و همکاران (۱۳۹۲) دریافتند که سبک‌های فرزندپروری والدین در خانواده می‌تواند نقش مؤثری در گرایش به رفتارهای بزهکارانه نوجوانان داشته باشد.

توانایی حل مسئله^۹ از جمله متغیرهای دیگری است که می‌تواند با گرایش نوجوانان به رفتارهای بزهکارانه در ارتباط باشد (فلاحی بجاریس، ۱۳۹۳). توانایی حل مسئله یکی از عوامل تعدیل کننده اثرات رویدادهای منفی زندگی است و به نگرش، مهارت و توانایی‌هایی اشاره دارد که فرد را قادر می‌سازد در برابر هر یک از مشکلات زندگی راه حل مؤثر و سازگارانه را انتخاب کند (هانگ^{۱۰}، ۲۰۱۵). توانایی حل مسئله، مهارت شناسایی مشکل و طی کردن مراحل برای حل آن است. فرآیندی نظام‌مند که بر تحلیل مشکل تمرکز دارد (آلتون^{۱۱}، ۲۰۰۳). مهارت حل مسئله از مهارت‌های تصمیم‌گیری و تفکر انتقادی است. چرخه حل مسئله شامل: ۱- تشخیص مسئله ۲- تعریف مسئله ۳- تنظیم راهبرد حل مسئله ۴- سازماندهی اطلاعات درباره مسئله ۵- تخصیص منابع ۶- نظارت و ارزیابی است (استرنبرگ، ۱۳۹۳). در واقع مهارت حل مسئله پردازشی شناختی، به منظور تبدیل موقعیت مفروض به موقعیت مطلوب است (بنی‌سی، دلفان‌آذر، بنی‌سی، ۱۳۸۹). حل مسئله روشی است که افراد می‌توانند برای برخورد با چالش‌های زندگی از آن استفاده نمایند. این مهارت، مستلزم راهبردهای هدفمند و ویژه ای است که فرد به وسیله آن مشکلات زندگی را تعریف می‌کند، در مورد راه حل تصمیم می‌گیرد، راهبردهای حل مسئله را انجام داده و بر آن نظارت می‌کند (واکر^{۱۲}، ۲۰۱۷). به عبارت دیگر این مهارت، پاسخ‌های بالقوه مؤثر را برای یک موقعیت مشکل فراهم آورده و احتمال انتخاب مؤثرترین پاسخ را از میان پاسخ‌های متعدد افزایش می‌دهد (بنی‌سی و همکاران، ۱۳۸۹).

¹ Al-Hawari, & El-Banna

² Walters

³ Delinquent behaviors

⁴ Anderson

⁵ Lilleston, Goldmann, Verma, & McCleary-Sills

⁶ Sharma, & Joshi

⁷ Family cohesion

⁸ Schleider & Weisz

⁹ Problem-solving ability

¹⁰ Huang

¹¹ Altun

¹² Walker

نوجوانان سرمایه‌های معنوی جامعه می‌باشند و سلامت روان و جسم آن‌ها تضمین کننده سلامت جامعه در آینده است. بنابراین مسائل آنان از جمله مسائلی است که باید به آن‌ها توجه ویژه‌ای مبذول داشت. بررسی ریشه‌ای مسائل نوجوانان و از آن جمله بزهکاری نوجوانان، برای رسیدن به یک جامعه‌ی ایده‌آل شرطی ضروری است. با بررسی پیشینه مشخص شد که در زمینه نگرش به رفتارهای بزهکارانه مطالعات اندکی صورت گرفته است و بیشتر مطالعات در قالب تحقیقات پس‌رویدادی بر روی افراد بزهکار در کانون اصلاح و تربیت و مراکز تربیتی بزهکاران تمرکز کرده‌اند. همچنین در مطالعات پیشین نمونه تحقیق نوجوانان پسر بوده‌اند و به نوجوانان دختر توجه‌ای نشده است. در این مطالعه بر نگرش به رفتارهای بزهکارانه در دختران نوجوان تمرکز شده است. از مجموع مباحث مطرح شده، این سوال مطرح است که آیا انسجام خانواده و توانایی‌های حل مسئله می‌تواند، پیش‌بینی کننده نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه باشد یا خیر؟

روش

روش پژوهش حاضر، توصیفی-مقطعی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه منطقه ۱۷ تهران در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ بودند. نمونه‌ای به حجم ۲۵۰ نفر از دانش‌آموزان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند (حجم تقریبی جامعه ۲۵۰۰ نفر). به منظور نمونه‌گیری، از بین مناطق ۲۲ گانه شهر تهران، منطقه ۱۷، سپس از بین مدارس دخترانه متوسطه، سه مدرسه و از هر مدرسه سه کلاس به صورت تصادفی انتخاب شد. از مجموع مشارکت‌کنندگان، ۲۲۸ نفر پرسشنامه‌ها را عودت دادند و از این ۲۲۸ نفر، ۲۸ پرسشنامه به صورت ناقص تکمیل شده بود و از تحلیل خارج شد. در نهایت نمونه پژوهش به ۲۰۰ نفر رسید. رضایت آگاهانه دانش‌آموزان، رضایت معلمین جهت ورود به کلاس درس جهت اجرای پرسشنامه‌ها از جمله معیارهای ورود به پژوهش در نظر گرفته شدند. پس از شرح اهداف پژوهش و تاکید بر رازداری، پرسشنامه‌ها در کلاس توزیع شد و از دانش‌آموزان خواسته شد که با اختصاص زمان ۴۵ دقیقه به سوالات پاسخ دهند. به منظور تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS-22 استفاده شد. از روش‌های آماری همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام جهت آزمون فرضیه‌ها استفاده شد.

ابزار سنجش

پرسشنامه نگرش به رفتارهای بزهکارانه^۱: این پرسشنامه توسط فضلی در سال ۱۳۸۹ با هدف سنجش نگرش به رفتارهای بزهکارانه برای نوجوانان ۱۵ الی ۱۸ سال تهیه شده است، که ۲۸ گویه دارد و بر اساس مقیاس لیکرت ۴ گزینه‌ای نمره‌گذاری می‌شود. نمره کلی این پرسشنامه دیدگاه و نگرش مثبت افراد را به انجام رفتارهای بزهکاری نشان می‌دهد. در طی یک بررسی، سوالات به صورت نمونه آزمایشی بر روی ۲۰۰ نفر از نوجوانان ۱۸-۱۵ سال مدارس دولتی شهر تهران انجام گرفت و با استفاده از روش آلفای کرونباخ میزان پایایی برای نگرش به رفتارهای بزهکارانه ۰/۷۱ گزارش شده است. در پژوهش دیگری میزان همسانی درونی این آزمون ۰/۸۶ محاسبه شده است (حسینی دولت‌آبادی، سعادت، قاسمی جوبنه، ۱۳۹۲). همچنین در مطالعه فضلی (۱۳۸۹) همسانی درونی این آزمون به روش کرونباخ آلفا در یک مطالعه آزمایشی بر روی ۳۰ نفر از دانش‌آموزان تهران ۰/۷۶ محاسبه شده است. جهت حصول اطمینان از روایی پرسشنامه، عبارات آن به افراد صاحب نظر در رابطه با موضوع مورد مطالعه (استادان رشته‌های روانشناسی، جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی) ارائه گردید و بر اعتبار آن صحت گذاشته شد. همچنین روایی این پژوهش به روش تحلیل عاملی مورد تایید قرار گرفته است (فضلی، ۱۳۸۹). در پژوهش حاضر نتایج بررسی همسانی درونی به روش آلفای کرونباخ بر روی ۲۰۰ نفر از دانش‌آموزان ۰/۷۳ محاسبه شده است.

مقیاس انسجام سازمان یافته خانواده^۲: این مقیاس توسط فیشر، ران‌سوم، تری و بورگه^۳ (۱۹۹۲) ۱ به منظور سنجش همبستگی و انسجام خانواده طراحی شد. این ابزار حاوی ۱۳ گویه در مقیاس لیکرت ۶ عامل (با امتیاز ۱ تا ۶) می‌باشد و چهار حوزه انسجام، همکاری و مشارکت، وضوح قواعد و رهبری در خانواده را اندازه‌گیری می‌کند. نمره کل آزمون بیانگر میزان انسجام سازمان یافته در درون خانواده است. دامنه نمرات در این مقیاس در نمره کل از ۱۳ تا ۷۸ می‌باشد. فیشر و همکاران (۱۹۹۲) همسانی درونی این آزمون را به روش کرونباخ آلفا ۰/۷۸ و برای فرم قدیمی ۲۹ گویه‌ای، ۰/۸۸ گزارش کردند. همچنین وجود ارتباط معنادار بین این آزمون با متغیرهای در ارتباط با سلامت که در بالا ذکر شد و وجود ارتباط مثبت بین این آزمون با متغیر عزت نفس در زوجین بیانگر روایی این آزمون می‌باشد. در ایران این پرسشنامه توسط صادقی، اصغری، سعادت و کوپاس^۴ (۲۰۱۴) بر روی ۲۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه گیلان اجرا شد و

¹ Attitude to Delinquent Behaviors

² Family Organized Cohesiveness Scale

³ Fisher, Ransom, Terry, & Burge

⁴ Sadeghi, Asghari, Saadat, & Kupas

همسانی درونی آن ۰/۸۷ کرونباخ آلفا محاسبه شد. همچنین نتیجه بازآزمایی این پرسشنامه بر روی ۲۰ نفر از دانشجویان در فاصله دو هفته ($I=0/79$) محاسبه شده است و روایی محتوایی آن پس از ترجمه توسط سه نفر از اعضای هیئت علمی گروه مشاوره دانشگاه گیلان تایید شده است. در پژوهش حاضر نتایج بررسی همسانی درونی به روش کرونباخ آلفا بر روی ۲۰۰ نفر از دانش آموزان ۰/۸۵ محاسبه شده است.

پرسشنامه حل مسئله^۱: این پرسشنامه توسط هینر^۲ (۱۹۸۸) تهیه شد. این پرسشنامه برای سنجش درک پاسخ دهنده از رفتارهای حل مسئله شان و چگونگی واکنش افراد به مسائل روزانه شان طراحی و تهیه شده است. این پرسشنامه حاوی ۳۵ گویه براساس مقیاس ۶ گزینه ای لیکرت است. در این پرسشنامه افراد براساس مقیاس لیکرت به پرسش ها پاسخ می دادند که درجه بندی آن عبارتند از: کاملاً موافقم=۵، تاحدی موافقم=۴، کمی موافقم=۳، کمی مخالفم=۲، تاحدی مخالفم=۱، کاملاً مخالفم=۰. این پرسشنامه از سه مولفه تشکیل شده است: اعتماد به نفس در حل مسأله، سبک اجتناب- اشتیاق، و کنترل شخصی. این سه مولفه بر اساس تحلیل عاملی به دست آمده است. این پرسشنامه توسط رفعتی در سال ۱۳۷۵ ترجمه و برای اولین بار در ایران استفاده شد و آلفای کرونباخ آن ۰/۷۷ محاسبه شده است. همچنین برای روایی عامل ها از سازگاری درونی مطلوب و قابل قبولی برخوردار بودند (جلیلی، حجازی، انتصار فومنی و مروتی، ۱۳۹۶). در پژوهش حاضر نتایج بررسی همسانی درونی به روش آلفای کرونباخ بر روی ۲۰۰ نفر از دانش آموزان برای سبک اعتماد به نفس در حل مسأله ۰/۵۰، برای سبک اجتناب- اشتیاق از حل مسئله ۰/۵۴ و برای کنترل شخصی ۰/۴۱ محاسبه شده است. همچنین ضریب کرونباخ آلفا برای نمره کل مقیاس ۰/۶۵ محاسبه شده است.

یافته ها

در جدول ۱ یافته‌های توصیفی (میانگین، انحراف معیار و شاخص های پراکندگی) و ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱: یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	مولفه‌ها	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف معیار	ضرایب همبستگی
نگرش مثبت به بزهکاری		۳۸	۹۲	۵۹/۴۲	۹/۱۱	۱
انسجام خانواده		۲۰	۷۸	۵۸/۲۷	۱۱/۶۸	**۰/۳۲۷
توانایی‌های حل مسئله	اعتماد به حل مسئله	۲۳	۶۳	۴۴/۵۰	۶/۴۵	**۰/۲۶۳
	اجتناب از حل مسئله	۴۰	۸۹	۶۱/۵۰	۸/۱۸	**۰/۳۶۶
	کنترل شخصی در حل مسئله	۷	۲۹	۱۷/۳۵	۴/۲۰	*۰/۱۴۲

در جدول ۱ نتایج نشان می‌دهد که متغیرهای نگرش مثبت به بزهکاری با میانگین و انحراف معیار (۹/۱۱±۵۹/۴۲) متغیر انسجام خانواده با میانگین و انحراف معیار (۱۱/۶۸±۵۸/۲۷)، و مولفه‌های اعتماد (۶/۴۵±۴۴/۵۰)، اجتناب- اشتیاق (۸/۱۸±۶۱/۵۰) و کنترل شخصی با میانگین و انحراف معیار (۴/۲۰±۱۷/۳۵) محاسبه شده است. نتایج ضرایب همبستگی متغیرهای نشان داد که نگرش مثبت به بزهکاری به متغیر انسجام خانواده (۰/۳۲۷-)، اعتماد به حل مسئله (۰/۲۶۳-)، اجتناب از حل مسئله (۰/۳۶۶-) و کنترل شخصی در حل مسئله (۰/۱۴۲-) ارتباط منفی و معنی دار وجود دارد. نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف تک نمونه‌ای نشان داد که در سطح $P < 0/05$ هیچ یک از متغیرها معنادار نمی‌باشد. با توجه به وجود عدم معناداری می‌توان اینگونه نتیجه گرفت که داده‌ها در توزیع نرمال قرار دارند. بررسی استقلال خطاها از جمله پیش فرض‌های ضروری در اجرای آزمون رگرسیون می‌باشد. برای بررسی این مفروضه از آزمون دوربین- واتسون استفاده شد. از آنجایی که آماره دوربین واتسون (۱/۹۰) در فاصله ۱/۵ و ۲/۵ قرار دارد، با توجه به این نتیجه می‌گیریم که بین خطاها همبستگی وجود ندارد و می‌توانیم از رگرسیون استفاده کنیم نتایج در جدول ۲ گزارش شده است.

¹ Problem Solving Inventory

² . Heppner

جدول ۲: ضرایب همبستگی چندگانه متغیرهای پیش بین (انسجام خانواده و سبک‌های حل مسئله) با نگرش مثبت به بزهکاری با روش ورود همزمان و گام‌به‌گام

p	t	β	p	F	R ²	R	متغیرهای پیش بین	روش
۰/۰۰۱	-۴/۰۱۴	-۰/۳۹۳	۰/۰۰۰	۱۳/۳۰	۰/۲۱	۰/۴۶	اجتناب از حل مسئله	همزمان
۰/۰۰۱	-۴/۰۳۵	-۰/۲۶۷					انسجام خانواده	
۰/۳۹۵	-۰/۱۸۵۳	-۰/۰۶۱					اعتماد به حل مسئله	
۰/۷۰۳	-۰/۳۸۲	-۰/۰۲۶					کنترل شخصی در حل مسئله	
۰/۰۰۱	-۵/۵۳۱	-۰/۳۶۶	۰/۰۰۰	۳۰/۵۹	۰/۱۳	۰/۳۶	۱. اجتناب از حل مسئله	گام‌به‌گام
۰/۰۰۱	-۵/۰۸۳	-۰/۳۲۵					۲. انسجام خانواده	
۰/۰۰۱	-۴/۳۸۰	-۰/۲۸۰						

همان طوری که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، نتایج رگرسیون همزمان نشان داد که به ترتیب اجتناب از حل مسئله، انسجام خانواده، اعتماد به حل مسئله و کنترل شخصی در حل مسئله به‌طور معنادار قادر به پیش‌بینی ۰/۲۱ از واریانس نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه می‌باشند ($p < ۰/۰۰۰۱$ و $F = ۱۳/۳۰$). به عبارت دیگر وجود توانایی‌های حل مسئله و انسجام خانواده تا ۲۱٪ موجب کاهش نگرش مثبت دانش‌آموزان دختر به رفتارهای بزهکارانه می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه متغیرهای انسجام خانواده و توانایی حل مسئله در پیش‌بینی نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه در دانش‌آموزان دختر انجام شد. نتایج همبستگی پیرسون نشان داد که نگرش مثبت به بزهکاری با انسجام خانواده همبستگی منفی و معنادار دارد. به عبارت دیگر هر چقدر انسجام خانواده بیشتر باشد نگرش به رفتارهای بزهکارانه کمتر است. در همسویی یافته‌های پژوهش می‌توان به نتایج مطالعات بابایی فرد و زارع معتمدی (۱۳۹۴)، والترز (۲۰۱۵) و جانو، یا و نگ^۱ (۲۰۱۳) که به نوعی در اهمیت نقش خانواده در پیشگیری از رفتارهای بزهکارانه و مشکلات رفتاری در نوجوانان است، اشاره نمود. از آنجا که خانواده نخستین گروهی است که به صورت طبیعی وجود داشته و جامعه بر آن بنا شده است، چگونگی و کیفیت عملکرد در خانواده در تحقق وظایف شاخص مناسبی جهت ارزیابی عملکرد جامعه می‌باشد (احمدی، ۱۳۹۴). در تبیین می‌توان گفت وجود انسجام، کاهش تعارض و پشتیبانی خانواده باعث افزایش سازش یافتگی روانی فرزندان کاهش رفتارهای ناسالم و بهبود رفتار اجتماعی و مشکلات برون‌سازی شده کمتر فرزندان می‌شود. نتایج همبستگی پیرسون نشان داد که نگرش مثبت به بزهکاری با اعتماد به حل مسئله همبستگی منفی و معنادار دارد. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که هر چقدر اعتماد به نفس در حل مسئله در دانش‌آموزان بالاتر باشد، نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه کاهش می‌یابد. مولفه اعتماد به نفس در حل مسئله، به صورت اعتماد به خود در زمانی که در فعالیت‌های حل مسئله شرکت می‌کنید، تعریف شده است (هینر، ۱۹۸۸). مقابله مسئله محور ناشی از اعتماد در حل مسئله می‌باشد. نتایج حاضر را می‌توان در چارچوب نظریه فالکمن^۲ (۲۰۱۳) این چنین تبیین نمود که راهبردهای مقابله‌ای کارآمد و سازمان‌یافته، پیامدهای مثبت و طولانی مدت دارند. به این ترتیب که تنش به وسیله تلاش‌های فرد کاهش می‌یابد و به دنبال آن سطح عزت نفس و مهارت وی افزایش پیدا می‌کند. در عین حال شخص در برابر عوامل تنش‌زا که در آینده با آن‌ها مواجه می‌شود نیز مقاوم تر می‌گردد. فرد در رفتار مقابله‌ای متمرکز بر مسئله، برای تغییر مستقیم عوامل تنش‌زا وارد عمل می‌شود. در حالی که در رفتار مقابله‌ای متمرکز بر هیجان، توجه فرد بیشتر به تغییر احساسات معطوف به آن است. بر این اساس افرادی که از راهبردهای مقابله‌ای هیجانی و منفعل استفاده می‌کنند.

نتایج همبستگی پیرسون نشان داد که نگرش مثبت به بزهکاری با اشتیاق به حل مسئله همبستگی منفی و معنادار دارد. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که هر چقدر اشتیاق به حل مسئله در دانش‌آموزان بالاتر باشد و کمتر از موقعیت استرس‌زا اجتناب کنند، نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه کاهش می‌یابد. سبک اجتناب-اشتیاق، به عنوان گرایش کلی فرد به نزدیکی یا دوری از فعالیت‌های حل مسئله تعریف شده است (هینر، ۱۹۸۸). حل مسئله نوعی از مقابله متمرکز بر مشکل و سازگاری است و موجب خط‌مشی‌های هدفمندانه خاصی

¹ Gao, Yu & Ng

² Folkman

می شود که افراد به وسیله ی آن مسأله را تعریف کرده و راه حل های مختلف را تولید نموده، تصمیم گیری کرده و یک راه حل را انجام می دهند (جلیلی و همکاران، ۱۳۹۶). در «شیوه مقابله اجتنابی» چنانچه از مفهوم آن بر می آید فرد همان شیوه پاک کردن صورت مساله را در پیش می گیرد. یعنی مشکل را نادیده می گیرد، برای اینکه با اضطراب ناشی از آن مواجه نشود. مقابله ی اجتنابی، تلاشی در جهت اجتناب از رخدادهای و رویدادهای منفی است که می تواند به شکل شناختی (انکار، فرونشانی و سرکوب افکار) و رفتاری (فرار از پذیرش مسئولیت، تلاش برای جلب حمایت های دیگران، خودمراقبتی افراطی به شکل اظهار نارضایتی جسمان، پرخوری عصبی یا بی اشتهاهی عصبی و مصرف مواد) بروز کند. بر این اساس می توان انتظار داشت که گرایش به انجام رفتارهای بزهکارانه به نوعی معلول اجتناب از مشکل است.

همچنین نتایج نشان داد که بین نگرش مثبت به بزهکاری و کنترل شخصی در حل مسئله ارتباط معنادار وجود دارد و فرضیه پنجم تایید می شود. بر این اساس می توان نتیجه گرفت که هر چقدر فرد کنترل بیشتری بر هیجانات خود داشته باشد، نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه کاهش می یابد. مولفه ی سوم یعنی کنترل شخصی، نشان می دهد که شخص تا چه حد باور دارد که در زمان حل مسأله تحت کنترل هیجانات و رفتارهای خودش است (هپنر، ۱۹۸۸). راهبردهای حل مسئله انطباقی و کنترل شخصی به نوعی جزئی از راهبردهای مقابله ای محسوب می شوند که فرد را قادر می سازد، موقعیت های مشکل آفرین و هیجان انگیز را به خوبی مدیریت و کنترل کند و از این طریق از میزان هیجاناتش کاسته شده و تنیدگی روانشناختی را کاهش می دهد و کمتر دچار بروز رفتارهای ناهنجار می شود (شاکری، ۱۳۹۳). در تبیین می توان اینگونه استنباط کرد که هر چه فرد بتواند هیجانات خود را در مقابله با مسائل کنترل کند، می تواند تصمیمات بهتری اتخاذ کند و در نتیجه مشکلات رفتاری و هیجانی کمتری را از خود بروز دهد. مولفه های اعتماد به نفس در حل مسأله، اشتیاق و کنترل شخصی از مولفه های نمره کلی حل مسئله است که در فرضیه اول به بررسی ارتباط آن با نگرش به رفتارهای بزهکارانه پرداخته شد و بررسی مولفه های آن به صورت مجزا، دلالت بر بررسی ارتباط نگرش به رفتارهای بزهکارانه با تک تک مولفه ها می باشد، بر این اساس می توان نتیجه گرفت که همه مولفه ها به صورت مجزا و نمره کلی با نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه ارتباط معنادار و منفی وجود دارند. رگرسیون پیش بینی نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه در دانش آموزان دختر بر اساس متغیرهای انسجام خانواده و توانایی های حل مسئله معنی دار بود. به عبارت دیگر متغیرهای نام برده قدرت پیش بینی نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه را در دانش آموزان دارند اما چون رابطه متغیرهای پیش بین با نگرش مثبت به رفتارهای بزهکارانه منفی می باشد، پیش بینی منفی و پیشگیرانه ظاهر می شود. همچنین در این مطالعه نشان داده شد که سهم توانایی های حل مسئله در پیش بینی نگرش به رفتارهای بزهکارانه بیشتر از انسجام خانواده می باشد. تبیین منفی متغیرها بیانگر این است که وجود سبک های حل مسئله و انسجام خانواده موجب کاهش نگرش مثبت دانش آموزان به رفتارهای بزهکارانه می شود. به عبارت دیگر توانایی حل مسئله و انسجام خانواده از عوامل بازدارنده از رفتارهای بزهکارانه می باشد. در بررسی پیشینه مطالعه ای یافت نشد که به بررسی نقش پیش بینی کنندگی انسجام خانواده و توانایی های حل مسئله در پیش بینی رفتارهای بزهکارانه بپردازد. در مطالعه مشابهی حسینی و همکاران (۱۳۹۲) نشان دادند که ۰/۱۱ از واریانس نگرش دانش آموزان به رفتارهای بزهکارانه تحت واریانس سبک های فرزندپروری و خودکارآمدی می باشد. در مطالعه ای نشان داده شد که ۰/۶۴ از واریانس نگرش به بزهکاری در نوجوانان (کمپ های اطراف شهر تهران) تحت تاثیر متغیرهای بی خوابی، افسردگی عمده، نارسا کنش وری اجتماعی و نشانه های بدنی می باشد (رزمخواه، پاکزاد بتول، قدسی، ۱۳۹۲).

در تبیین این یافته می توان چنین استدلال کرد که نوجوانی مهم ترین دوران از مراحل رشدی فرد می باشد و این اهمیت به دلیل آن است که تغییراتی را که در ابعاد زندگی نوجوان رخ می دهد، هم زمان و همه جانبه موجب ایجاد فشارهای روانی و به خصوص مشکلات رفتاری و هیجانی، برایشان می گردد، درحالی که نوجوان هنوز آمادگی و پختگی لازم را برای مقابله مؤثر با چالش های زندگی، فرا نگرفته است. تعارضات اجتماعی و شرایط پیچیده جهان کنونی، سازگاری را برای نوجوان دشوارتر ساخته است و صرفاً توانایی حل مسئله نمی تواند تنها عامل مؤثر در مقابله با این بحران ها باشد. بنابراین نوجوان با داشتن یک خانواده منسجم و سالم قادر خواهد بود به طور مؤثر و سنجیده با شرایط دشوار و مشکلات خویش مدارا کند و بدیهی است که شیوه نوجوان در مقابله با چالش های زندگی، تأثیر زیادی بر موفقیت در زندگی، نشاط و شادابی و سلامت روان وی دارد. بر این اساس می توان اینگونه نتیجه گرفت که نوجوانان برای مقابله با مشکلات این مرحله از زندگی می بایست با توسل به توانایی های حل مسئله و فراهم بودن یک جو سالم و منسجم در خانواده از بحران های نوجوانی عبور کنند. عدم توجه به پیشینه فردی و خانوادگی دانش آموزان در زمینه ارتکاب جرم و بزهکاری از جمله محدودیت های پژوهش حاضر می باشد. عدم توجه به برخی از متغیرهای جمعیت شناختی دانش آموزان همچون (وضعیت اشتغال والدین، سوء مصرف مواد در والدین و وضعیت

اقتصادی)، زیرا در پیشینه نشان داده شده است که این متغیرها می‌توانند بر نگرش نوجوانان به رفتارهای بزهکارانه، اقدامات بزهکارانه و اقدامات پرخطر نقش تعدیل‌گر ایفا کنند. با توجه به اینکه پیشینه کیفی و ارتکاب جرم می‌تواند به عنوان یک عامل قوی بر نتایج تاثیر بگذارد، پیشنهاد می‌شود که این مسئله مهم در مورد مشارکت‌کنندگان در پژوهش‌های این حوزه لحاظ شود. با استناد به پیشینه وضعیت اشتغال و سوء مصرف مواد در والدین و وضعیت اقتصادی خانواده می‌تواند بر گرایش نوجوانان به رفتارهای بزهکارانه تاثیر بگذارد، لازم است که در مطالعات آینده به آن‌ها توجه شود. این مسئله از چارچوب این تحقیق خارج بوده است و در قالب محدودیت‌ها به آن اشاره شده است. نتایج این مطالعه از اهمیت توانایی‌های حل مسئله در کاهش نگرش نوجوانان دختر به رفتارهای بزهکارانه حمایت می‌کند. با استناد به این نتایج و اهمیت کاهش بزهکاری در دختران، پیشنهاد می‌شود که توانایی‌های حل مسئله و مهارت‌های مقابله‌ای کارآمد به آن‌ها آموزش داده شود. همچنین مشاوران مدارس در کار با دختران نوجوان به اهمیت توانایی‌های حل مسئله در فرایند مشاوره توجه کنند.

منابع

- احمدی، حبیب. (۱۳۸۹). *جامعه‌شناسی انحرافات (نوبت چهارم)*. تهران: نشر سمت.
- احمدی، سید احمد. (۱۳۹۴). *روانشناسی نوجوانان و جوانان*. اصفهانی: انتشارات مشعل.
- استرنبرگ، رابرت. (۱۳۹۳). *روانشناسی شناختی*. ترجمه دکتر سید کمال خرازی، دکتر الهه حجازی. سمت: تهران.
- بابایی فرد، اسدالله، زارع معتمدی، زهرا. (۱۳۹۴). *عوامل اجتماعی موثر بر بزهکاری دانش‌آموزان مقطع متوسطه ی شهر کاشان با تاکید بر نقش خانواده*. همایش ملی تغییرات خانواده و چالش‌های آن در ایران
- بنی‌سی، پری‌ناز، دلفان‌آذری، قنبرعلی، بنی‌سی، وحید. (۱۳۸۹). رابطه هوش هیجانی با سبک‌های حل مسأله و سلامت عمومی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی منطقه ۱۲. *علوم تربیتی*، ۳(۱۰)، ۱۳۵-۱۵۶.
- جلیلی، اکبر، حجازی، مسعود، انتصار فومنی، غلامحسین، مروتی، ذکرائه. (۱۳۹۶). رابطه بهره هوشی با عملکرد تحصیلی و میانجیگری حل مسأله. *فصلنامه مدیریت ارتقای سلامت*، ۷(۱)، ۸-۱.
- حسینی، فاطمه. سعادت، سجاد. قاسمی، رضا. (۱۳۹۲). رابطه بین سبک‌های فرزندپروری، خودکارآمدی و نگرش به بزهکاری در دانش‌آموزان. *پژوهشنامه حقوق کیفری*، ۴(۲)، ۶۷-۸۸.
- رمزخواه، ساناز، پاکزاد، بتول، احقر، قدسی. (۱۳۹۲). رابطه سلامت روانی و نگرش به بزهکاری در نوجوانان و جوانان در کمپ‌های اطراف تهران. تحقیقات روانشناختی، ۵(۲۰)، ۱۲-۲۵.
- شاگری، محمد، عبدالله زاده، بیانه، محمد خانی، شهرام، نوری، ربابه. (۱۳۹۳). مقایسه بین عوامل شخصیتی، سبک‌های حل مسأله و میزان استرس تجربه شده میان افراد وابسته به مواد و افراد بهنجار. *مجله دانشگاه علوم پزشکی خراسان شمالی*، ۶(۲)، ۳۲۹-۳۳۷.
- فضلی، وحید. (۱۳۸۹). بررسی رابطه شیوه‌های تربیتی والدین و نگرش به رفتارهای بزهکارانه در بین نوجوانان ۱۵ تا ۱۸ سال شهر تهران. *فصلنامه علمی ترویجی پیشگیری از جرم*، ۱۴(۵)، ۷۹-۱۱۲.
- فلاحتی بجاریس، ام‌البنین. (۱۳۹۳). *بررسی رابطه مهارت حل مسئله اجتماعی بر کاهش مشکلات تربیتی نوجوانان بزهکار*. اولین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی و علوم رفتاری.
- هژبریان، میثم، چمکوری، محمد، فرهمند، بهرام، عبدالهی، اسماعیل. (۱۳۹۶). *تاثیر اصلاح بنیان خانواده بر پیشگیری بزهکاری نوجوانان کانون اصلاح و تربیت شهر بوشهر در سال ۱۳۹۴*، همایش بین‌المللی حقوق علوم سیاسی و معارف اسلامی، تهران، مرکز همایش‌های کوشاگستر.
- Al-Hawari, H., & El-Banna, A. (2017). A medicolegal study of domestic violence in south region of Jordan. *Egyptian journal of forensic sciences*, 7(1), 5.
- Altun, I. (2003). The perceived problem solving ability and values of student nurses and midwives. *Nurse education today*, 23(8), 575-584.
- Anderson, A. L. (2014). Individual and Contextual Influences on Delinquency: The Role of The Single-Parent Family. *Journal of Criminal Justice*, 30, 575-587.
- Etim, T. E., & Egodi, A. U. (2013). Family Socio-Economic Status and elinquency among Senior Secondary School Students in Calabar South, Cross River State, Nigeria. *American International Journal of Contemporary Research*, 3(4), 83-88.
- Fisher, L., Ransom, D. C., Terry, H. E., & Burge, S. (1992). The California Family Health Project: IV. Family structure/organization and adult health. *Family Process*, 31(4), 399-419.
- Folkman, S. (2013). Stress: appraisal and coping. In *Encyclopedia of behavioral medicine* (pp. 1913-1915). Springer New York.
- Gao, Y., Yu, Y., & Ng, T. K. (2013). A study on the moderating effect of family functioning on the relationship between deviant peer affiliation and delinquency among Chinese adolescents. *Advances in Applied Sociology*, 3(03), 178.
- Heppner, P. (1988). *The problem solving inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

- Huang, C. (2015). Relation Between Attributional Style and Subsequent Depressive Symptoms: A Systematic Review and Meta-Analysis of Longitudinal Studies. *Cognitive Therapy and Research*, 39(6), 721-735.
- Krejcie, R., & Morgan, D. (1970). Determining sample size for research activities. *Educ Psychol Meas*, 30, 607-610.
- Lilleston, P. S., Goldmann, L., Verma, R. K., & McCleary-Sills, J. (2017). Understanding social norms and violence in childhood: theoretical underpinnings and strategies for intervention. *Psychology, health & medicine*, 22(sup1), 122-134.
- Sadeghi, A., Asghari, F., Saadat, S., & Kupas, E. N. (2014). The Relationship between Family Cohesion and Coping Strategies with Positive Attitude to Addiction among University Students. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 4(11), 285.
- Schleider, J. L., & Weisz, J. R. (2017). Family process and youth internalizing problems: A triadic model of etiology and intervention. *Development and psychopathology*, 29(1), 273-301.
- Sharma, M., & Joshi, H. L. (2015). Role of Family Environment and Parenting Style in Adjustment among Male Adolescents. *International Journal of Current Research and Academic*, 3, 252-263.
- Walker, O. L. (2017). Preschool Predictors of Social Problem-Solving and Their Relations to Social and Academic Adjustment in Early Elementary School. Ph.D thesis, University of Miami.
- Walters, G. D. (2015). The Parent–Peer Interface Does Inductive Parenting Reduce the Criminogenic Effect of Delinquent Peers?. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 1541204015581058.

شپوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی